

« zurück blättern vor »

STELMACH subst. m., ab 1399; auch *stalmach*, *starmach*, *starmacher*, *stelmacher*, *sztalmach*, *sztelmach*; ‘Handwerker, der Wagen und Wagenteile herstellt’ – ‘rzemieślnik zajmujący się wyrobem wozów i części do nich’: 1399 AcCas 452, STP *Ian*, *stelmach*. ◦ 1388–1430 ArchTerCrac III b 40 49, STP *Plaustrifex vlg. starmachar*. ◦ 1440 Przem I 2921, STP *Stancel*, *stalmach*, *resignavit domum Martino bednar*. ◦ 1495 WarschPozn I 392, STP *Stelmachrowi a labore civili 13 1/2 grossos*. ◦ 1528 Murm 182, SPXVI *Faber plaustrarius, eyn wagner Stelmách*. ◦ 1564 MAÇZ 303c *Plauftrarius, Sztelmách*. ◦ 1588 Calep 167a, SPXVI *Carpentarius – Kołodzey, Stalmach*. ◦ 1594 SarnStat 372, SPXVI *Czkuffunt Stálmách gór Bocheńskich*. ◦ 1641 K. Opal.Sat. 182 *Kiedybyśmy mieli Do Adama samego przodków naszych szpyrać, Od nas wspanak poczynając, znaleźlibyśmy tam Szewców, krawców, stelmachów i garbarzów, ba i Co gorszego*. ◦ (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 482 *Rozliczne dla wygody ludzkiej są rzemieśła: Stalmach wozy i sanie, stolarz robi krzesta*. ◦ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 529 *Długi czas nie było w kraju innych karet tylko sprowadzanych z Gdańska i z Leszna; po innych miastach lubo się znajdowali siodlarze i stalmasi, nie mieli jednak szczęścia robić nowych karet tylko reparować stare*. ◦ (1884) 1930 Jeż Rotuł. 333, DOR *Stelmachy rej wiedli; szykowali koła, przyrządzali osie, rychtowali dyszle, orzyki, wasagi*. ◦ 1911 Jordan Pam.I 127, DOR *Kazał swemu stelmachowi zrobić dla córki na drogę dokumentną skrzynię z półtoracalowych desek*. ◦ [LBel.] (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce II 234, DOR *W zakurzonem półcieniu stelmach obrabiał pień brzożowy*. – STP, SPXVI, MAÇZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (pot.). ◦ **Var:** *stalmach* subst. m., 1440 Przem I 2921, STP ◦ [LBel.] (†1696) 1747 Pot.Jow. 124, L – STP, SPXVI, TR (m.u.), L, SWIL, SW (stp.); *starmach* subst. m., [hapax] 1447 Przem II 171, STP – nur STP; *starmacher* subst. m., [hapax] 1388–1450 ArchTerCrac III b 40 49, STP – nur STP; *stelmach* subst. m., 1399 AcCas 452, STP – STP, SPXVI, MAÇZ, L, SWIL, SW, DOR; *stelmacher* subst. m., 1495 WarschPozn I 392, STP ◦ [LBel.] (1533) 1973 Cervus K2v – nur STP; *sztalmach* subst. m. – CN, TR, L, SWIL, SW (stp.); *sztelmach* subst. m., [hapax] 1564 MAÇZ 303c – MAÇZ, SW (stp.). ◦ **Etym:** mhd. *stellemacher* subst. m., ‘Wagenbauer’, LEX. ◦ **Der:** *stelmaszka* subst. f., ‘Frau des Stellmachers’, 1453 AcPosn I 1900, STP, zuerst geb. DOR; *stalmastwo* subst. n., 1574 Stryik.Gon. J 3, L, zuerst geb. L; *stalmaski* adj., zuerst geb. L; *stalmaszka* subst. f., ‘Frau des Stellmachers’, zuerst geb. L; *stelmachować* v. imp., ‘als Stellmacher tätig sein’, [hapax] (1857) 1948 Krasz.Jerm. 90, DOR, zuerst geb. SW; *stelmaski* subst. m., (1936) 1948 Zar.Ludzie 50, DOR, zuerst geb. SWIL; *stelmacharnia* subst. f., ‘Werkstatt des Stellmachers’, [hapax] †1863 Korz.,

Sw, zuerst geb. Sw; *stelmachówna* subst. f., [hapax] †1915 Jeż, Sw, zuerst geb. Sw; *stelmasznia* subst. f., ‘Werkstatt des Stellmachers’, [hapax] 1949 Zal.W.Broń 99, DOR, zuerst geb. DOR; *stelmaszka* subst. f., ‘Beruf des Stellmachers’, [hapax] (1954) 1965 Buczk.Potok 55, DOR, zuerst geb. DOR.
❖ Dt. *Stellmacher* ist ursprünglich nieder- und mitteldeutsch; spätmhd. *stellemacher* ist aus Schlesien belegt (KLUGE). Das Verbreitungsgebiet im 20. Jh. ging im Süden bis in die Sudeten (ibid.). Die frühesten polnischen Belege stammen aus Krakau (1399, 1388–1430) und Warschau (1416). Die Weglassung des deutschen Suffixes *-er* bei der Übernahme ins Polnische überrascht. Ein dt. *Stellmach scheint nicht belegt zu sein, vgl. jedoch Dubletten wie *Beck / Becker* ‘Bäcker’, GRIMM s.v. Vgl. andererseits auch poln. †*koperwas / koperwaser*.

« zurück blättern vor »